

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ"ל İLE
ETİK ÜZERİNE DENEMELER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Ateş: Kutsal Olan ve Olmayan

Şemini

Yaşanan şok son derece ağırdı. Birkaç hafta ve birçok bölüm boyunca – ve bu, Tora'daki en uzun girizgâhtır – Tanrı'nın, Mevcudiyetini halkın içine yerleştireceği ana yönelik hazırlıkları okuduk. Beş *peraşa* (Teruma, Tetsave, Ki Tisa, Vayakel ve Pekude) *Mişkan*'ın inşası için gereken talimatları tarif etmişti. Bunların dışında iki *peraşa* da (Vayikra, Tsav), burada getirilecek olan *korban*ların ayrıntılarını vermişti. Artık her şey hazırды. Yedi gün boyunca Koenler (Aaron ve oğulları) görev için takdis edilme sürecinden geçmişti. Şimdi, *Mişkan*'daki ibadetin nihayet başlayacağı sekizinci gün gelmiştir.

Halkın bütünü, Yeryüzünde Tanrısal Mevcudiyetin gözle görülebilir ikametgâhı olacak olan *Mişkan*'ın inşaatında rol almışlardı. Basit, duygu dolu bir pasukla, buradaki drama doruk noktasına ulaşmaktadır:

“Moşe ve Aaron Buluşma Çadırı'na girdiler ve çıktıklarında, halkı mübarek kıldılar. O zaman, Tanrı'nın onuru tüm halka görüldü.” (Vayikra 9:23)

Tam da bu konudaki anlatımın sona erdiğini düşünürken, dehşet verici bir sahne çıkmaktadır karşımıza:

Aaron'un oğulları Nadav ve Aviu kor küreklerini aldılar, içlerine ateş koydular, [ateşin] üzerine de tütsü yerleştirerek, Tanrı'nın Huzuru'nda, [Tanrı'nın] kendilerine emretmiş olmadığı yetkisiz bir ateş getirdiler. Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı ve onları tüketti. Tanrı'nın Huzuru'nda öldüler. Moşe, Aaron'a “Tanrı'nın ‘Yakınlarımla kutsiyetimi gösterecek, tüm halkın gözleri önünde onurlanacağım’ derken kastettiği buymuş” dedi. (Vayikra 10:1-3)

Kutlama, Aaron'un en büyük iki oğlunun ölümüyle birlikte trajediye dönüşmüştü. Hahamlarımız ve otoriteler birçok açıklama önerirler. Nadav ve Aviu ölmüştü, çünkü: kutsalların kutsalına girmişlerdi;¹ zorunlu giysileri giymemişlerdi;² gereken ateşi *mizbeaktan* değil, mutfaktan getirmişlerdi;³ Moşe ve Aaron'a danışmamışlardı;⁴ birbirlerine dahi danışmamışlardı.⁵ Bazılarına göre, aşırı gurur nedeniyle suçluydular. Liderlik görevini üstlenme konusunda sabırsız davranmışlardı;⁶ ve kendilerini evlilik gibi konuların üzerinde gördükleri için evlenmemişlerdi.⁷ Yine başkaları, Nadav ve Aviu'nun ölümünü, Sinay Dağı'ndayken Tanrı'nın Huzuru'nda "yiyip içmekle" (Şemot 24:9-11) işledikleri daha önceki bir günahın ertelenmiş cezası olarak görürler.

Bu açıklamalar, Tora'da Nadav ve Aviu'nun ölümünden bahseden dört yer (Vayikra 10:2, Vayikra 16:1, Bamidbar 3:4, Bamidbar 26:61) ve yine, onların Sinay Dağı'nda bulunmalarına yönelik atıf üzerinde yapılan yakın bir okumanın sonucudur. Her biri, dini yaşamda aşırı heyecan ve hevese kapılmanın tehlikeleri hakkında derin bir düşünce niteliğindedir. Ancak en basit açıklama, Tora'nın kendisinde açıkça ifade edilen açıklamadır. Nadav Aviu, yetkisiz, ya da tam anlamıyla "yabancı", yani "emredilmiş olmayan" bir ateş sundukları için ölmüşlerdir. Bunun önemini anlayabilmek için, ilk ilkelere geri dönmemiz ve kendimize *kadoş*, yani "kutsal" sözcüğünün ve dolayısıyla, kutsiyetin yuvası olarak *Mikdaş*'ın anlamını hatırlatmamız gerekmektedir.

"Kutsal", zaman ve mekânda, Tanrı'nın Kendi Mevcudiyeti için ayırdığı kısımdır. *Yaratma eylemi, gizlenmeyi içerir. Olam*, yani "evren" ya da "âlem" sözcüğü, semantik olarak *neelam*, yani "gizli" sözcüğüyle bağlantılıdır. Tanrı'nın, insan ırkına Kendi yaratıcı güçlerinden – örneğin düşünmek, iletişim kurmak, anlamak, alternatif geleceklere hayal etmek ve bunlar arasında tercih yapmak üzere dilin kullanımı – bir miktar verebilmek için, Homo sapiens'i yaratmaktan fazlasını yapması gerekiyordu. İnsani eyleme boşluk yaratmak için Kendisini geriye çekmek, gizlemek durumundaydı (Kabala ustalarının *tsimtsum* diye adlandırdıkları kavram). Yaratılıştaki ima edilen sevgi ve cömertliği bundan daha derin ve sağlam bir şekilde gösteren başka hiçbir eylem yoktur. Tora'da karşılaştığımız nitelikleriyle Tanrı, çocuklarının sorumlu ve olgun olmalarını istiyorlarsa, kendilerini geride tutmaları, müdahaleden kaçınmaları ve onları serbest bırakmaları gerektiğini bilen bir ebeveyn gibidir.

Ama bir sınır vardır. Tanrı'nın Kendisini tamamen silip gizlemesi, dünyayı bırakıp Kendi evlatlarını terk etmesine denk olurdu. Tanrı bunu yapamaz ve yapmayacaktır. Öyleyse Tanrı, Yeryüzünde Kendi Mevcudiyetine dair bir izi nasıl bırakır?

Tanahsal cevap felsefi değildir. Felsefi bir cevap (burada, antik dönemde Eflatun'la ve modern zamanlarda Descartes'le başlayan Batı felsefesinin genel akımını kastediyorum), evrensel olarak – yani tüm zamanlarda ve tüm yerlerde – geçerli olacak bir cevap olurdu. Ama tüm zamanlara ve yerlere uygun hiçbir cevap yoktur. *Felsefenin, Tanrısal yaratma eylemi ile insanın özgür iradesi arasındaki veya Tanrısal Mevcudiyet ile bizim değerlendirmelerde*

¹ Midraş Tanhuma (Buber), paraşat Ahare Mot 7.

² Vayikra Raba 20:9.

³ Midraş Tanhuma, aynı yer.

⁴ Yalkut Şimoni, I:524.

⁵ Midraş Tanhuma, aynı yer.

⁶ Agada (Buber), Vayikra 10.

⁷ Vayikra Raba 20:10.

bulduğumuz, tercih yaptığımız ve eyleme geçtiğimiz deney bazlı dünya arasındaki çelişkiyi anlayamamasının ve asla da anlayamayacak olmasının sebebi budur.

Yahudi düşüncesi felsefeye zıttır. Hakikatlerin, tam da belirli zamanların ve yerlerin içinde vücuda geldiğinde ısrar eder. Kutsal zamanlar vardır (yedinci gün, yedinci ay, yedinci yıl ve yedişer yıllık yedi döngünün sonunu işaretleyen ellinci yıl). Kutsal insanlar vardır (bir bütün olarak Bene Yisrael; onların içinde Leviler; ve onların içinde Koenler). Ve kutsal mekân vardır (ülkeye girildikten sonra Erets Yisrael; onun içinde Yeruşalayim; onun içinde Bet Amikdaş; çöldeyken *Mişkan*, Kutsal ve Kutsallar Kutsalı).

Kutsal, Tanrı'nın Mevcudiyetinin, insan ırkı açısından *tsimtsumla* – kendini geri çekmekle – karşılaştığı zaman ve mekân noktasıdır. *Tıpkı Tanrı'nın bir öz-sınırlama eylemiyle insan için boşluk yaratması gibi, aynı şekilde insan da bir öz-sınırlama eylemiyle Tanrı için boşluk yaratır.* Kutsal, Tanrı'nın mutlak Mevcudiyet olarak deneyimlendiği yerdir. Hasbelkader değil, öz itibarıyla, bu, ancak insani irade ve inisiyatiften tamamen feragat edilmesiyle meydana gelebilir. Bunun sebebi Tanrı'nın insani irade ve inisiyatife değer vermiyor olması değildir. Aksine: Tanrı, insan ırkını, “yaratma eyleminde Kendi ortakları” haline gelmek üzere bu özelliklerini kullanmakla yetkili kılmıştır.

Ancak Tanrı'nın amaçlarına sadık kalma adına, insanlığın Tanrısallık realitesini deneyimlediği zaman ve mekânlar olmak zorundadır. Bu zaman ve mekânlar mutlak itaati gerektirir. En temel hata – Nadav ve Aviu'nun hatası – “insanın dünya ile buluşması” alanına ait olan güçleri alıp, onları “insanın Tanrısallıkla buluşması” alanına uygulamaktır. Şayet Nadav ve Aviu kendi inisiyatiflerini, kötülüğe ve adaletsizliğe karşı savaşmak için kullanmış olsalardı, kahraman olurlardı. Ancak kendi inisiyatiflerini kutsiyet arenasında kullandıkları için hataya düşmüşlerdir. Tanrı'nın mutlak Mevcudiyetinde, kendi mevcudiyetlerini öne sürmüşlerdir. Bu, konunun şartları açısından bir çelişkidir. Bu yüzden ölmüşlerdir.

Tanrı'yı kaprisli, kıskanç, öfkeli bir varlık olarak düşünürsek hata ederiz. Bu, kendisini, “Eski Ahit”in gaddar/sert/cezalandırıcı Tanrı'sının yerini alacak bir sevgi dini olarak tanımlama girişimiyle erken dönem Hıristiyanlığın yaydığı bir mittir. Tora bu gibi nitelikleri yansıtan ifadeler kullandığı zaman aslında “insanlığın diliyle konuşmaktadır” (Berahot 31a) – başka bir deyişle, insanların anlayacakları terimler kullanmaktadır.

Gerçekte Tanah, başından sonuna kadar bir aşk hikâyesidir – Yaradan'ın, yarattıklarına yönelik, insanlık tarihinin tüm hayal kırıklıklarına ve ihanetlerine rağmen varlığını sürdüren tutku dolu sevgisinin anlatımıdır. Tanrı bizimle buluşmaya, insan ırkına muhtaç olduğu için değil, biz O'na muhtaç olduğumuz için önem vermektedir. Eğer uygarlığa, sevgi, adalet ve yaratılışın bütünlüğüne yönelik saygı yön verecekse, “Ben”i ardımızda bırakıp varoluşun bütünlük ve eksiksizliğiyle buluştuğumuz anlar olmak zorundadır.

İşte “kutsal”ın işlevi budur – “Var Olan”ın baskın mevcudiyeti karşısında “Ben”in sessiz kaldığı nokta. Nadav ve Aviu'nun unuttukları da buydu – kutsal mekân veya zamana girmek, ontolojik tevazuu gerektirir; insani inisiyatif ve arzusunun tamamen geri çekilmesini talep eder.

Bu gerçeğin önemi ne kadar vurgulansa azdır. Tanrı'nın isteği ile bizim isteğimizi birbirine karıştırdığımız zaman, kutsal olanı – yaşamın kaynağını – kutsiyetten yoksun bir şeye ve bir ölüm kaynağına dönüştürürüz. Bunun klasik bir örneği “kutsal savaş”, cihat, haçlı

seferidir – emperyalizme (başka halklar üzerine hüküm sürme arzusu), sanki fetih ve zorla din değiştirtmek Tanrı'nın isteğiymiş gibi bir kutsiyet kisvesi giydirmektir bu.

Nadav ve Aviu'nun hikâyesi bize, ilk kez Kayin ve Evel'in günlerinde dile getirilmiş olan uyarıyı bir kez daha hatırlatmaktadır. *İlk ibadet eylemi, ilk cinayete sevk etmiştir.* Tıpkı nükleer parçalanma gibi, ibadet de güç üretir ve bu güç iyi huylu olabileceği gibi, etkili bir tehlike de arz edebilir.

Nadav ve Aviu hakkındaki olay, üç tür ateş eşliğinde yazılmıştır. Öncelikle Göklerden gelen ateş vardır:

Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı ve... *Ola-kurbanını...* [yakıp] tüketti. (Vayikra 9:24)

Bu, Mişkan'daki ibadeti başlatan bir lütuf ateşiydi. Bunun ardından, Aaron'un iki oğlu tarafından sunulan “yetkisiz ateş” geldi.

Aaron'un oğulları Nadav ve Aviu kor küreklerini aldılar, içlerine ateş koydular, [ateşin] üzerine de tütsü yerleştirerek, Tanrı'nın Huzuru'nda, [Tanrı'nın] kendilerine emretmiş olmadığı yetkisiz bir ateş getirdiler. (Vayikra 10:1)

Sonrasında, Göklerden bir karşı ateş geldi:

Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı ve onları tüketti. Tanrı'nın Huzuru'nda öldüler. (Vayikra 10:2)

Buradaki mesaj basittir ve yoğun bir ciddiyete sahiptir: Din, Avrupa'daki Aydınlanma hareketinin, olacağını düşündüğü şey değildir: sessiz, marjinal ve ılıman. Din, ateştir – ve ateş gibi, ısıtır, ama aynı zamanda yakar. Ve biz, alevin koruyucularıyız.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Sizce Nadav ve Aviu neden bu kadar sert bir şekilde cezalandırılmıştır?
2. Tanrı'ya ibadetin yeni yollarını ararken yaratıcı olmak ne zaman tehlikelidir?
3. Kanunlarımız bize kutsal olanları korumayı nasıl hatırlatır?

